

Architectuur ervaren zonder zicht

Kunnen we architectuur ook ervaren zónder het zintuig waar we ons het meest door laten leiden, het zicht? In het leegstaande museum in Opmeer lieten dertig architecten, die niet wisten waar zij waren, hun overige zintuigen overuren maken. Geblinddoekt luisterden zij naar de architect van het gebouw en naar blinde Piet Devos, ondergingen zij een ‘voelparcours’ en genoten zij van live vioolspel. “Het kwam keihard binnen!”

Als dank voor de prettige samenwerking kun je je zakelijke relaties meenemen naar een restaurant of voetbalwedstrijd. Denis de Haan van De Nis, adviesbureau voor architecten, had een origineler idee. “De inspiratie hiervoor was het boek ‘Architectuur door andere ogen’. Hierin nemen acht blinden, waaronder Piet Devos, de lezer mee door markante gebouwen en omschrijven hoe zij architectuur met al hun zintuigen ervaren. Maar ook bij wie kan zien, dragen álle zintuigen bij aan het oordeel over een gebouw. Alleen realiseren we dit vaak niet. Om die bewustwording draaide deze middag.”

In de bus gestapt bij medeorganisator John Koomen en gereisd via een misleidende omweg, arriveren de architecten geblinddoekt bij het museum in Opmeer. Onwennig laten zij zich voetje voor voetje begeleiden naar de eerste zaal. “Klinkt groot.” “Ik ruik wierook.” “De vloer mag wel eens gedweild worden!” Iedereen luistert, ruikt en voelt ingespannen, op zoek naar aanknopingspunten. Als alle gasten zitten, mogen zij hun handen ophouden voor iets lekkers. “Een schapenoog zeker, John”, grapt iemand, tegelijkertijd zijn gevoel van onmacht verradend.

“Laat u inspireren”

Piet Devos krijgt het woord. De bekende Belgische hoogleraar literatuurwetenschap en topschaker is blind vanaf zijn vijfde. Hij verklaart onder meer hoe wij de dominantie van de visuele waarneming in stand houden in het onderwijs, op social media en ook in de architectuur. “Mensen vragen mij vaak: Piet, waarom reis jij de hele wereld over als je al die mooie gebouwen toch niet ziet? Dat verbaast mij oprecht. Overal ervaar je andere akoestiek, geuren, binnenklimaten en zelfs voelbare historie. Bovendien: al deze zintuiglijke prikkels beïnvloeden óók de beleving van mensen die wel kunnen zien. Laat u bij het ontwerpen daarom eens vaker inspireren door mensen met een zintuiglijke beperking. Hun specifieke waarnemingsvaardigheden leveren waardevolle informatie op.”

Na een warm applaus worden de architecten in groepjes van vijf meegenomen langs een heus voelparcours. Tot hun verbazing voelen zij ineens een groot blok ijs, herkennen zij uitgestalde bouwmaterialen, lopen over knisperende houtsnippers, worden opgeschrikt door een kletterende waterstraal en stappen uiteindelijk – op de tast – tussen twee kriebelende coniferen door. Om tot slot een neveltje van een plantenspuit in het gezicht te ontvangen. Hilariteit alom.

Architectonische duurzaamheid

De nog altijd geblinddeerde groep eindigt in het entreegebouw. Zodra iedereen in een kring zit, begint een violist te spelen. Zijn melodieën vloeien soepel door de enorme ruimte. Hij wandelt rond, wisselt zware klanken af met subtiele streken en korte stiltes. Na dit passionele intermezzo is het woord aan Herman Zeinstra, de architect van dit bijzondere pand. De tachtigjarige bouwmeester geeft antwoord op de vraag wanneer een gebouw in zijn ogen het stempel architectuur mag dragen. “De eerste taak van de architect is het creëren van optimale omstandigheden voor de activiteiten waar het gebouw onderdak aan moet bieden. Dan heeft het een bestaansreden, maar nog geen bestaansrecht.”

De sleutel hiertoe is volgens Zeinstra architectonische duurzaamheid. “Ik zoek naar architectuur die overeind blijft nadat de bekoring van het nieuwe en het onverwachte is overgewaaid. Naar wat blijft

als het gebruik wegvalt. Naar de rol die het vervult nadat de functie in het sociale en economische leven is uitgespeeld. Naar wat overblijft als alles stilvalt.” Vervolgens benoemt Zeinstra ingrediënten als materialen, contouren, ritme, lichtinval, doorzichten en ruimtelijkheid. En komt uiteindelijk tot de zintuigelijke kern. “Een gebouw moet een manifestatie zijn van inventiviteit, vakmanschap en schoonheid. Afleesbaar én voelbaar, kortom, zintuigelijk ervaren kunnen worden. Dáárdoor worden emoties beroerd en krijgt het gebouw bestaansrecht. En alleen dan wordt een gebouw ervaren als architectuur.”

Bizar

Dan is het grote moment daar: de blinddoeken mogen af. Met kleine oogjes kijkt iedereen verrast naar elkaar en om zich heen. “Ik dácht het al!” roept een van de heren. “Wauw”, is het enige dat een ander kan uitbrengen. Er volgt een korte voorstelronde. Daarna mag het gezelschap het pand met ogen open ervaren en wacht hen een borrel. Ervaringen vliegen over en weer. “Bizar, de akoestiek deed mij op sommige plekken toch écht geloven dat ik in een kleine ruimte was.” “Normaal gesproken heb ik niets met vioolmuziek, maar nu kwam het keihard binnen!” “Een ruimte wordt inderdaad prettig door een fijn gevoel; zicht is een ondergeschikt onderdeel.”

[Kader:]

Meer dan vijf zintuigen

Een van de uitgenodigde architecten was Gert Anninga van Nine Oaks in Amsterdam. Hij geeft ook les en verzorgt workshops over hoe je de ervaring van ruimtelijkheid verdiept. “Het is wetenschappelijk onderzocht dat wij meer dan vijf zintuigen bezitten. Het zijn interne sensoren die jou de hele dag van informatie voorzien. Sterker nog: de vijf bekende zintuigen zijn goed voor ongeveer veertig procent van je totale gewaarwording. Je weet bijvoorbeeld met je ogen dicht waar je hand zich in de ruimte bevindt. En soms voel je dat iemand je aankijkt, of dat er een groot voorwerp in je nabijheid is. Deze voelers kun je trainen, maar veel jonge architecten hebben hier moeite mee. Je moet namelijk eerst in contact staan met je lichaam. Een goede architect kan ook de andere gevoelsaspecten van een gebouw ervaren. Daar moet hij immers ook naar ontwerpen.”

[Kader 2:]

Piet Devos: “Ik vind dit een heel mooi pand. Je voelt de prettige akoestiek en rust. Ik begrijp goed dat dit voor een museum is ontworpen, maar ik kan mij hierin ook goed culturele en educatieve functies voorstellen. De vele aparte ruimten bieden mogelijkheden genoeg.”

[Streamer:]

“Mensen vragen mij vaak: Piet, waarom reis jij de hele wereld over als je al die mooie gebouwen toch niet ziet? Dat verbaast mij oprecht.”